

Kegyelem a teljességből Jegyajándék a negyedik evangéliumban

SZATMÁRI GYÖRGYI

Abstract: In the Fourth Gospel, the Greek term *χάρις* (grace) occurs in a single, short passage only (John 1:14.16–17) twice in the word pair *χάρις καὶ ἀλήθεια* (grace and truth) which corresponds to the Old Testament concepts of *רַחֲמִים* and *אֱמֶת*. This word pair frames the expression *χάριν ἀντὶ χάριτος* – a term difficult to interpret. In the present study, I examine the context of the Johannine passage (1:14.16–17) in the Prologue, the sections on the testimony of John the Baptist and the parallels drawn between Moses and Jesus in this Gospel. I seek to get closer to the Johannine meaning of *χάρις* on the basis of Old Testament and targumic tradition concerning the inner cohesion of the Gospel and especially the presence of motifs from Ex 33–34.

Keywords: *grace, truth, Fourth Gospel, Prologue, revelation.*

Kulcsszavak: *kegyelem, igazság, negyedik evangélium, Prológos, kinyilatkoztatás.*

A kegyelem ószövetségi fogalmát övező kérdések kapcsán találóan jegyzi meg B. J. HILBERATH, hogy a *רַחֲמִים* Istenhez lényegileg tartozó, határtalan jóság, melyet a szövetségben nem mindennapi ajándékként kínált fel az embernek. JHWH olyan elköteleződése, mely alapját egyedül őbenne bírja, és amelyből az ember hasonló válasz híján „csupán menyasszonyi ajándékként részesül”.¹ JHWH irgalmas odafordulása, a szövetség jelentette közösséghez való feltétlen hűség, a *אֱמֶת* értelmében vett igazságosság.² HILBERATH összegzése a negyedik evangéliumhoz közeledve több okból igen figyelemre méltó, jóllehet a hűség-

SZATMÁRI GYÖRGYI teológus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Bibliatudomány Tanszékének vezetője; szatmari.gyorgyi@sapientia.hu

¹ BERND JOCHEN HILBERATH: *Kegyelemtan*, in Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve*, 2. kötet, Vigilia, Budapest, 2000, 3–48, 7–8.

² Vö. uo. 7.

ben megnyilvánuló igazság kifejezésére talán megfelelőbb az $\pi\eta\chi$.³ Egyrészt a szinoptikus evangéliumoktól eltérően Jézus nyilvános működésének kezdetén a negyedik evangélium nem a Lélek által felkent és kegyelem ígéit (Lk 4,16–22), Isten Országát hirdető, tanító és gyógyító (Mk 1,14–15; Mt 4,14) Jézust állítja elénk. A negyedik evangéliumban Jézus első nyilvános, tanítványaitól övezett fellépése a kánai menyegző (Jn 2,1–11). Az epizód megannyi, a sínai szövetséggel mutakozó párhuzamon keresztül vezet a Völegény (vö. Jn 3,28–30) és az „asszony” kapcsolata felé, és benne Jézus kinyilatkoztatta dicsőségét (Jn 2,11; vö. Kiv 24,16).⁴ Másrészt az evangélium Prológusában együtt jelenik meg a $\tau\omega\pi$ és $\pi\eta\chi$ ószövetségi fogalmainak megfelelő $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ (kegyelem) és $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$ (igazság) szópár. Az egymáshoz kapcsolt két kifejezés az Ige lényegi, benső vonását írja le (Jn 1,14). Ugyanakkor olyan valóságot jelez, ami Jézus által lett ($\epsilon\gamma\epsilon\nu\epsilon\tau\omicron$), megvalósult számunkra ajándékként (Jn 1,16–17). A Prológus most említett szakasza azért is különleges, mert a negyedik evangéliumban csak itt találkozunk a $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ (kegyelem) szóval.⁵ STROMBECK tanulmányában a jánosi „kegyelem és igazság” törvénnyel szembenálló voltát, Jézus és Mózes negyedik evangéliumban többször megjelenő kontrasztját kívánja bemutatni. Jogos az észrevétele, hogy a kérdés kapcsán a negyedik evangéliumra vonatkozó megállapításokat nem volna helyénvaló a szinoptikusokra is vonatkoztatni.⁶ Jóllehet néhány megállapítására támaszkodom, vele ellentétben a jánosi kegyelemértelmezés érveit nem a páli teológiában, hanem a negyedik evangélium összefüggésén belül, valamint az evangélium sorai mögött felfedezhető ószö-

³ A görög $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$ (igazság) a Lxx-ban többnyire az $\pi\eta\chi$ fordítása, de megjelenik a jogi konnotációval bíró $\pi\tau\chi$ megfelelőjeként is. Így a becsületesség, egyenesség jelentésárnyalatát nyeri. Vö. HANS HÜBNER: $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$, in Horst Balz – Gerhard Schneider (eds.): *Exegetical Dictionary of the New Testament*, Vol. 1., T & T Clark, Edinburgh, 1990, 57–60, 58.

⁴ A kánai menyegző és sínai szövetség párhuzamának kérdéséhez lásd SZATMÁRI GYÖRGYI: „Mi közünk egymáshoz?” (Jn 2,4) Isten és ember dialógusa a kánai menyegző elbeszélésének (Jn 2,1–12) tükrében, in Farkas Edit (szerk.): *„Kezdetben van a kapcsolat”. Interdiszciplináris dialógus a dialógusról*, JTMR Faludi Ferenc Akadémia, Budapest, 2013, 103–127, 120–126.

⁵ A kegyelem ($\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$) és jelentésmezőjébe tartozó egyéb kifejezésekben, köztük a $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\sigma\mu\alpha$ főnévben elsősorban a páli levélirodalom bővelkedik. Az evangéliumok szóhasználatában ritkábban fordul elő, inkább a lukácsi kettős műben (Lk–ApCsel) találkozunk vele. A jánosi irodalomban az evangélium említett szakaszán kívül csak a Jel 1,4 és 22,21 köszöntő szavaiban jelenik meg.

⁶ Vö. JOHN FREDERICK STROMBECK: *Grace and Truth*, *Biblioteca Sacra* 96 (1939/1–2) 88–116; 205–223. Míközben ezt az eltérést fontosnak tartja hangsúlyozni, a János-evangélium szakaszainak áttekintése során újra és újra a páli levelek kegyelemről szóló szakaszaival érvel.

vetségi és targumi hagyományban keresem. Ezért a továbbiakban elsősorban a Prológus nevezetes szakaszához próbálok közelebb kerülni. Szemügyre veszem himnuszon belüli helyét és ott mutatkozó összefüggéseit. Mivel az említett szakasz középpontjában álló, nem magától értetődő vers Mózes és Jézus alakját állítja párhuzamba, így e párhuzam evangéliumon belüli megjelenéseire is kitékintek. Majd ószövetségi és targumi szakaszok és a negyedik evangélium Igével kapcsolatos szemlélete alapján igyekszem a jánosi „kegyelemtan” közelebe jutni.

I. KEGYELEM ÉS ÉLET A PROLÓGUSBAN ÉS A NEGYEDIK EVANGÉLIUMBAN

A Prológus nem a kizárólagosság igényével vázolt, preegzisztencia – megtestesülés – megdicsőülés dinamikus struktúráját veszem alapul. Jóllehet egyetértek J. G. VAN DER WATTAL, aki felvonultatva a Prológus elemzésének gazdag irodalmát rávilágít, hogy a szöveghez – mint minden szöveghez – a lehetséges szempontok sokszínűsége miatt nem társítható egyetlen, kizárólagos szerkezeti tagolás,⁷ az alábbi szerkezetet azért részesítem előnyben, mert már első közelítésben is rávilágít néhány, témám szempontjából jelentős párhuzamra, és a kinyilatkoztatásnak a 14. verstől feltáruló újdonságára. Egyszersmind kiemeli az evangélium célját: a felülről, Lélekből születés, az istengyermekség hit által befogadható új életét (Jn 1,12–13; vö. 20,31).

⁷ JAN G. VAN DER WATT: The Composition of the Prologue of John's Gospel. The historical Jesus introducing divine Grace, *Westminster Theological Journal* 57 (1995) 311–332, 311–317. Az általam választott tagolás részben megfelel a WATT és számos elődje által javasolt kétrészes tagolásnak (1–13. és 14–18. versek), melyeken belül az egymással „progresszív kapcsolatban” álló elemek révén határol le kisebb szekciókat. Ő azonban nem osztja a mások által javasolt s itt is megjelenő „fordulópont” feltételezését. A két rész szekciói között khiasztikus szerkezetet alkotó párhuzamokat állapít meg. Középpontban a 9–13. versek „megtestesülést és erre adott emberi reakciót” leíró szakasza és a „megtestesülés és kegyelem” témáját közlő 14. vers párhuzama áll. Mint mondja, a Prológus két része így egyidejűleg állítja elénk Jézus történetét és „a történet mögötti történetet”: az Isten kegyelme és igazsága a Fiú révén a világban látható és megtapasztalható lett. Vö. uo. 318–320; 326–331.

1–2. vers: az öröktől Istenre
irányuló kapcsolatban
levő Ige

18. vers: az egyszülött,
kinyilatkoztató Isten
Isten kebelén

3–5. vers: a teremő Élet benne
az emberek világossága

16–17. vers: az ő teljességből
embereknek adott kegyelem

6–8. vers: János tanúságtéte-
le a világosságról

15. vers: János tanúságtétele arról,
aki előbb volt, mint ő

9–11. vers: a világba jött,
a világ által be nem
fogadott világosság

14. vers: a testté lett Ige, akinek láttuk
dicsőségét, mint az Atya
egyszülöttének dicsőségét

12–13. vers: Isten gyermekei

A negyedik evangélium egésze arra a hitre hív meg, amely által ez az Élet az olvasóé, a befogadóé lehet. A 12–13. vers a himnusz sarokpántja, ezen fordul meg a beszédmódja, és a harmadik személyű kijelentéseket felváltja a megtestesülés és az Atyához visszatérés útját felismerő „mi” vallomása. Ez a sarokpánt minden egyes személy, mindazok (ὅσοι – Jn 1,12) létének alapjáról szól, akik befogadták őt: akik Istenre, az ő Életet kínáló közeledésére nyitottak, azok felülről (vö. Jn 3,3–5), Istenből újjászületnek. Isten gyermekei, köztük az evangélista a megtestesült Igében általunk *látott* dicsőségről, az ő teljességből *kapott* kegyelemről vallanak. A megtestesülés tehát lehetőségi feltétele annak, hogy a „testet öltött”, személlyé lett Igében az egyszülött Fiú dicsőségét szemléljük, akiben a láthatatlan Isten nyilatkoztatta ki önmagát. Az ő és az őt küldő Atya olyan kapcsolatát szemléljük, mely befogadva átalakít, újjáteremt, az Életben részesítve e kapcsolat hatékony tanújává tesz.⁸

Már a Prolóógus sajátos szerkezete is rávilágít egyfajta párhuzamra az élet (ζωή – Jn 1,4–5) és a kegyelem (χάρις – Jn 1,16–17) között. A jánosi kegyelem abból az Életből fakad, mely az Istenre irányuló Ige (Jn 1,1), az Atyával egységben levő egyszülött Fiú (Jn 1,18; 10,30) Élete. Ez az Élet Isten ajándékként feltáruló léte, ajándék volta lényegéhez tartozik: Isten, aki önmagában bírja,

⁸ A negyedik evangélium dicsőségről szóló szakaszaihoz lásd SZATMÁRI GYÖRGYI: Dicsőség mint teremő kapcsolat János evangéliumában, *Sapientiana* 12 (2019/1) 1–23.

megadta a Fiúnak is, hogy önmagában bírja azt (Jn 5,25–27). A Fiú pedig az Atyával együtt cselekedve halált felülmúló Életre kelt az Ige és Küldője iránt nyitott hit által (Jn 5,21.24–25). A negyedik evangélium ennek az Életnek a hirdetése: Isten Életéből indul (Jn 1,1–5), hogy a hit által erre az Életre vezessen (Jn 20,31).

Az Élet és kegyelem Prológusban felsejlő párhuzama talán további megerősítést nyer Jn 1,14–17 verseinek elemzése által.

2. KERESZTELO JÁNOS TANÚSÁGA

A Prológus mindkét, Jánosról szóló szakasza (Jn 1,6–8.15) tanúként idézi meg őt, tanúságtétele hármassal jellemzett és összekötő szerepet tölt be a megelőző és rákövetkező szakaszok között. Előbb azon szakaszok között, melyek a minden ember világosságaként világba jött Életről szólnak (Jn 1,3–5.9–11). Itt Istentől kapott küldetésének *célját* három, ἵνα előljárószóval bevezetett, keretes szerkezetet alkotó mondat írja le (Jn 1,6–8):

„...hogy (ἵνα) tanúságot tegyen a világosságról
hogy (ἵνα) mindenki higgyen általa [ti. a világosság által]
[...] hogy (ἵνα) tanúságot tegyen a világosságról.”

Keresztelő János küldetése, hogy tanú legyen. Olyan kisebb tanú, aki tanúságával az üdvösséget, az Életet szolgálja, mely a Fiú által adatik és mely a Fiúban való hit által érhető el (vö. Jn 5,33–34; 3,16–17). A másik szakaszban a kegyelemről szóló versek között teremt átmenetet a testté lett Igéről szóló tanúsága. Az Ige elsőbbségét, Jánosnál nagyobb voltát három, ὅτι előljárószóval bevezetett okhatározói mellékmonddal indokolja. Köztük a kegyelemről szóló két verssel (Jn 1,15–17):

„mert (ὅτι) előbb volt (ἤν – praet. impf.), mint én.⁹
Mert (ὅτι) mindnyájan az ő teljességéből kaptunk (ἐλάβομεν – aor.)¹⁰ kegyelmet kegyelemre:

⁹ A létige *praeteritum imperfectum* alakja a Jn 1,1 verssel összefüggésben az Ige kezdettől, öröktől létezését írja le. Itt ezt a létezést az emberi életet, átmeneti testi létet öltött Igéről állítja: az emberi létmód és isteni létezés egyaránt jellemzi. Vö. GIANFRANCO NOLLI: *Evangelo secondo Giovanni*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1986, 1; 15.

¹⁰ Az ἐλάβομεν a befogadó készségét is kifejezi: elvettük, elfogadtuk. Vö. uo. 16.

mert (ὅτι) a Törvény Mózes által adatott (ἐδόθη – aor. pass.),¹¹ a kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által lett (ἐγένετο – aor.)”¹²

János e tanúsága a három, kegyelemről szóló kijelentést fogja egybe (Jn 1,14.16–17), amely kijelentések a megtestesülésben bírják alapjukat és khiasztikus szerkezetet mutatnak:

„És az Ige test lett és sátrat vert közöttünk, és szemléltük az ő dicsőségét (δόξα) mint az Atya egyszülöttének dicsőségét (δόξα),
telve kegyelemmel és igazsággal (πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας),
[...] Mert mindnyájan az ő teljességből kaptunk
kegyelmet kegyelemre (χάριν ἀντὶ χάριτος):
mert a Törvény Mózes által adatott,
a kegyelem és az igazság (ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια) Jézus Krisztus által lett.”

Az evangéliumban Keresztelő János tanúsága négy epizódban kap helyet. Először betániai működésének három napján halljuk három alkalommal megnyilatkozni Jézus személyéről. Az első nap (Jn 1,19–28) vallomása szerint a Krisztus nem ő, Keresztelő János (Jn 1,20), de jelen van, „közöttetek áll az, akit még nem ismertek” (Jn 1,27). Másnap (Jn 1,29–34) János önmagát is a korábban nem ismerők közé sorolja (Jn 1,31.33). Most azonban küldetése megismertetni, tanúságot tenni arról, akit ő maga a Lélek által Isten Fiaként látott (Jn 1,32–34). Harmadnap kinyilatkoztatja róla, hogy ő az Isten Báránya (Jn 1,35). Az Istentől küldött ember (vö. Jn 1,6.31) tanúságtételének első napjaiban a jelenlevők számára még ismeretlen, igazi kivoltát még fel nem tárt Jézus Istennel való egységének, istenségének és halálra szánt sorsának, áldozattá váló útjának kijelentője. Talán a kegyelem és igazság útja ez?

János tanúságtételének második epizódja a kánai menyegző elbeszélését (Jn 2,1–12) és Jézus Nikodémussal folytatott éjszakai beszélgetését (Jn 3,1–21) követi. Megismétli a fent említett első nap vallomását, miszerint nem ő a Krisztus (Jn 3,28), majd örömről vall, mely *a Völegény barátjának öröme*, amikor – a kánai menyegző után – hallja a menyasszonyát magánál bíró Völegény

¹¹ Az ἐδόθη mint *passivum theologicum* a Törvény isteni eredetét hangsúlyozza. Istentől adott ajándék. Ugyanakkor az ige az átadást, áthagyományozást is kifejezi, tehát Mózes közvetítő szerepét és a Tóra zsidó hagyományban betöltött értékét is tükrözi. Vö. uo. 16.

¹² Az ἐγένετο (γίνομαι) Jn 1,3-mal mutatkozó párhuzama egymás mellé állítja az Ige teremtésben és az üdvösség megvalósításában betöltött szerepét. Mindkettő „általa” lett. Vö. uo. 17.

hangját (Jn 3,29–30). Vallomása közvetlen előzményeként Isten világ iránti szeretetének kijelentése Jézus küldetésének céljára világít: világosságként a világba lépve feltárja az ítéletet, amit az Isten egyszülött Fia iránti hit vagy annak hiánya jelent. Az evangélista a világba lépett világossággal szemben kétféle válaszlehetőséget lát: azokét, akik a sötétséget választják, „nehogy elmarasztalják” tetteiket, és azokét, akik „az igazságot (ἡ ἀλήθεια) cselekedve” a világosságot választják (Jn 3,19–21). Az első csoportot azok alkotják, akik saját tetteiket ítéltre méltónak tartják, ezért rejtegetni akarják. Nem akarják, hogy azok megcségyenülést eredményezve napvilágra jussanak (ἐλέγχω). A másik csoportról nem azt olvassuk, hogy az előbbieken ellenében kérkedni akarnának igazságos tetteikkel. Igazságot cselekedni annyi, mint Istenben, Istennel cselekedni, ahogyan a Fiú cselekszik együtt az Atyával (Jn 5,19–20). Ez az együttléte az, amely feltárt, kinyilatkoztatott akar lenni (φανερώω – Jn 3,21). Ez a cselekvés a Lélek, az igazság Lelke által valósul meg, akit a Jézusban hívő, őt szerető követői megismernek, szemben a világgal. Velük, bennük lesz (vö. Jn 14,12–21), az Atya és a Fiú egységébe, közösségébe von, amit a Fiú önátadása Isten végsőként való szereteteként feltár és felkínál övének (vö. Jn 20,21).

Harmadik alkalommal Jézus utal János igazságról (ἀλήθεια) tett, igaz tanúságára (Jn 5,33–40). Élet-halál kérdése a tét (vö. Jn 5,18.21–30.40). A zsidókkal folytatott vitában János emberi szavánál nagyobb tanúkat állít önmaga mellé: saját tetteit, az Atyát és az Írásokat. Ugyanitt, az Életről és ítéletről szóló vita végén fordul a kocka. A vita kezdetén a zsidók fogalmaztak meg vádat Jézussal szemben: a szombat megszegésével és azzal vádolták, hogy „egyenlővé tette magát Istennel” (Jn 5,16–18). Most Jézus az ő vádlójuk: őt elutasítva az Életet utasítják vissza, semmibe véve a felsorakoztatott tanúkat (Jn 5,40).

Végül negyedik alkalommal visszatérünk az első helyszínre, Betániába (Jn 10,40–42). Itt a sokaság említi fel János tanúságát Jézusról. Az evangélista röviden annyi kiegészítést tesz, hogy János tanúsága igaz volt, s hogy ott sokan hittek Jézusban. Jézus nyilvános működése utolsó, nagyhatású jele előtt állunk. Lázár életre keltésének epizódjában Jézus szavaiban visszacseng az iménti három epizód mindegyikének témája: ő az Isten Fia, akit az Atya küldött a világba (Jn 11,27.41–42) a világ világosságaként (Jn 11,9–10); ő a feltámadás és az Élet (Jn 11,25–26), aki pedig benne hisz, nem hal meg soha (Jn 11,26) és meg fogja látni Isten dicsőségét (Jn 11,40). Ez az életadó tett már közvetlenül Jézus halála és megdicsőülése felé vezet (vö. Jn 11,51–53; 12,7.23).

3. MÓZES ÉS JÉZUS

A Prológus kegyelemről szóló fő tételének (Jn 1,16) magyarázataként Mózes és Jézus alakjának párhuzama jelenik meg: a Törvényt, azaz Isten tíz igéjét (Kiv 34,18; MTörv 4,13) Mózes által *kaptuk* (ἐδόθη). A „kegyelem és igazság” Jézus, az Ige által *lett* (ἐγένετο). Mózes és Jézus párhuzama nem egyedül itt jelenik meg a negyedik evangéliumban.

Mózes az első tanítványok és Jézus tanúságtételében hivatkozási alapként szolgál. Alakja a Tóra tekintélyét hitelesíti. Előbb Fülöp tanúskodik Jézusról, akit az Írások, vagyis Mózes és a Próféta hirdettek (Jn 1,45), majd Jézus is hasonlóan érvel: „ha Mózesnek hinnétek, talán nekem is hinnétek, mert rólam írt” (Jn 5,45–47). Mózes a zsidó hagyományokban népe közbenjárója, szószólója. Ügyvédi szerepet tölt be (vö. például Kiv 32,30–32; Jer 15,1; *Jubil.* 1,18–21). A negyedik evangéliumban Jézus tanítványainak egy másik, nagyobb Szószólója, ügyvédje lesz: az igazság Lelke (Jn 14,16.26; 15,26; 16,7–11). Most a szószóló Mózes vádlónak bizonyul a Jézus életére törő zsidókkal szemben (Jn 5,18.45), amint annak, aki nem hisz, vádlója lesz Jézus igéje és a Lélek (Jn 12,48; 16,8).¹³ Az epizódban az Atyával együtt ugyanúgy cselekvő Fiú az életről és az ítéletről beszél a Beteszda-fürdői gyógyítás okán: „aki az én ígémet hallgatja, és hisz annak, aki engem küldött, annak örök élete van” (Jn 5,24). Vitapartnerei, a zsidók elutasító magatartásának okát abban látja, hogy nincs meg bennük Isten szeretete, nem marad bennük az ő igéje (Jn 5,38.42). Jellemzésük témánk szempontjából figyelemre méltó: ők Isten hangját soha nem hallották, arcát soha nem látták (Jn 5,37). Kibontása ez – mint később látni fogjuk – a Prológus záró gondolatának, az „egyszülött Isten” kinyilatkoztató szerepének (Jn 1,18). A Sátoros ünnep során hasonló vitában visszhangzik a Prológus mondata (Jn 1,17a; 7,19). Jézus itt is az őt halálra kereső zsidók előtt áll (vö. Jn 7,1). A szombat kapcsán kibontakozó vitában a mózesi Tóra mellett a szóbeli Tórára, az atyák hagyományára utal. Nem a Törvénnyel, hanem ellenfelei magatartásával száll vitába, érveit a zsidó hagyományból merítve. Az igazságos ítélet fontossága (vö. MTörv 16,18) és az élet szombat tekintélyét is felülmúló védelme egyaránt hangsúlyos a korabeli zsidó társadalomban.¹⁴

¹³ CRAIG S. KEENER: *The Gospel of John. A Commentary*, Vol. 1., Hendrickson, Peabody, 2010, 660–662.

¹⁴ Az igazságos ítélet kapcsán lásd még például Iz 16,5; Ez 44,24; Zak 7,9; 8,16. A szövetség jeleként a nyolcadik napon akkor is körülmetélték a gyermeket, ha az szombatra esett. Jézus érvével egybecsengenek a Kr. u. 1. századra datált rabbinikus magyarázatok: a körülmetélés és az élet java felülmúlja a szombat parancsát. Vö. például *Joma* 85b, [2020. 10. 24.]

Jézust azzal vádolják, hogy „ördögtől való” (Jn 7,20). Hogy igaz voltát tanúsítsa, itt és további beszédeiben küldőjére, „az Igaz” Atyára utal (Jn 7,28; 8,18.26). Leleplezi ellenfeleit, akik ítéletükkel maguk bizonyulnak törvényszegőnek (Jn 7,19.24.51; 8,15) és az „ördög atyjától valónak” (Jn 8,41.44), ha nem hallgatják Isten szavait, a Fiú által mondott igazságot (Jn 8,46–47). Csak azáltal lehetnek szabad fiak, ha megmaradnak (μένω) a Fiú tanításában (Jn 8,31.35). Felülről csak azáltal szülehetnek, aki felülről való (Jn 1,13; 3,3–5; 8,23). A farizeusok Mózes tanítványainak vélik magukat (Jn 9,28–29), vakon vádló, erőszakos fellépésük azonban nem tükrözi Mózes szelídségét (Szám 12,3).¹⁵

Mózes alakja még feltűnik a Pászká közeledtével mondott kafarnaumi zsinagógai beszédben (Jn 6,32). A Kiv 16 és Iz 55,2–3 előterében Jézus Isten közösségbe hívó és életet adó Igéje. Amint a manna, úgy az igazi, mennyből való kenyér végső ajándékozója Isten (Jn 6,32). Az élő és önátadásában örök életet ajándékozó (Jn 6,32.35.41.48.51.58) eledelnek a Mózes által adott, romlandó manna elővételezése.¹⁶

Mózes és Jézus párhuzamának mélyebb megértéséhez talán közelebb kerülhetünk, ha megvizsgáljuk a kegyelemről szóló versek keretét jelentő (Jn 14.16–17) kegyelem és igazság szópárt mind tágabb szentírási, mind jánosi megjelenésére tekintettel.

4. KEGYELEM ÉS IGAZSÁG

A Jézus által lett és az ő dicsőségét betöltő *kegyelem és igazság* (χάρις καὶ ἀλήθεια) nyomait keresve érdemes figyelmet fordítanunk a Kiv 33–34 elbeszélésére.¹⁷ Az aranyborjú vétke után Izrael dísztelenné lett fiai állnak előttünk (Kiv 33,5–6). A szövetség megújításának számos részlete visszhangra talál a negyedik evangé-

<https://www.sefaria.org/Yoma.85b?lang=bi>. Ill. *Tos.Shab.* 15,16, melyet idéz RUDOLPH SCHNACKENBURG: *Il vangelo di Giovanni*, Vol. 2., Paideia, Brescia, 1977, 254.

¹⁵ CRAIG S. KEENER: i. m., 714–718; 743–746; 790–791.

¹⁶ A kafarnaumi beszéd és az igazi kenyér témájához lásd SZATMÁRI GYÖRGYI: „Aki ebből eszik...” (Jn 6,50–51) Az eledel motívuma a negyedik evangéliumban, in Várnai Jakab OFM (szerk.): *Az Eucharisztia*, L’Harmattan – Sapientia, Budapest, 2019, 9–43, 29–42.

¹⁷ Bő egy évtizede megjelent egy monográfia a több kommentárban is megjelenő összefüggés témájában: ALEXANDER TSUTSEV: *Glory, Grace and Truth. Ratification of the Sinaitic Covenant According to the Gospel of John*, Eugene, Pickwick, 2009. Sajnos, számomra nem volt elérhető.

liumban, melyek közül csak néhányat említek. A dicsőség (felhőjének) szemlélése, JHWH jelei, melyeket a nép körében tesz a szövetség deklarálásaként, párhuzamra találnak a negyedik evangélium jeleiben (Kiv 33,10.18; 34,10; Jn 2,11). A kánai menyegző nemcsak az itt említett motívumokban, de harmadnapi történéseiben (Kiv 19,11.16; Jn 2,1) és az „asszony” szavaiban (Kiv 19,7; 24,3.7; Jn 2,5) is a sínai szövetség „pecsétjét” hordozza. A vágy, hogy maga JHWH vezesse a népet, válaszra talál Jézus önkinyilatkoztatásában: „én vagyok az út, az igazság és az élet” (Kiv 33,15; Jn 14,6; vö. még Jn 10,3–4). Mózes tudtul adta mindazt, amit JHWH parancsolt neki, amint Jézus tudtul adta mindazt, amit az Atya parancsolt (Kiv 34,32.34; Jn 12,49–50).

Nos, a néhány párhuzam mellett kitűnik a Kiv 34,6 vers, mely szerint Mózes kérése nem teljesült maradéktalanul: „Ha kegyelmet (חַן) találtam színed előtt, mutasd meg nekem arcodat, hogy ismerjelek [...] Mutasd meg nekem dicsőségedet!” (Kiv 33,13.18). Mózes nem tekinthet JHWH arcába, de JHWH helyet ad neki maga mellett (Kiv 33,21; 34,5). Mózes pedig JHWH nevét kiáltja, és vallomást tesz róla: „JHWH, JHWH, irgalmas (רַחוּם)¹⁸ és kegyes (חַנּוּן) Isten, hosszan tűrő (אֲרֻחַ), nagy kegyelmű (חַסְדִּים) és hűségű (אֱמֻנָה), irgalmasságot (חַסְדִּים) gyakorolsz ezer nemzedéken át, megbocsátasz gonosztságot, vétket és bűnt.” (Kiv 34,6) A gazdag jellemzésben, melyben Mózes és a nép JHWH-ről szerzett tapasztalata jut kifejezésre, Isten kegyességét itt a חַנּוּן írja le. Főnévi megfelelője, a חַן tetszés, elfogadás, kegy, jóindulat jelentéssel bír. A Lxx ezt többször a χάρις főnévvel adja vissza,¹⁹ mely akár vallási, akár társadalmi értelemben magasabb pozíciót betöltő alany felől az alsóbb helyzetben álló iránt megnyilvánuló jóindulatot, nagylelkűséget fejez ki. Olyan magatartás, amely a Jézus korabeli Római Birodalomban jellemző patronátus társadalmi intézményének keretében is értelmezhető. A társadalmilag magasabb helyzetben álló patrónus *kegyet* gyakorol az alacsonyabb státuszú fél, a kliens irányában. A kegyben részesítés olyan anyagi vagy szellemi javak juttatása, amelyeknek a kliens nincs birtokában, amit önerejéből megszerezni nem képes. A mindennapi gyakorlatban egy kliens küldöttként további klienseket részesíthet a patrónus kegyében. Ez a gyakorlat tükröződik a negyedik evangéliumban is. Jézus az Atya küldötte, aki ekként az Atyát képviseli, és visszatér hozzá (vö. például Jn 5,37–38; 7,33; 14,12; 16,5–11.28), Jézus küldöttei pedig a tanítványok (Jn 17,18). A közvetítő a nyilvánosság előtt a patrónus tekintélyével lép fel (vö.

¹⁸ A רַחוּם jelző jelentése: együttérző, irgalmas. Szinte mindig JHWH-ra vonatkozik.

¹⁹ Például Ter 39,21; Kiv 3,21; 11,3; 12,36. Meg kell jegyezni, hogy ugyanakkor a fent említett Kiv 34,6-ban a חַנּוּן fordításaként a Lxx az ἐλεήμων fordulattal él.

Jn 3,35; 5,27; 8,23; 17,2). A patrónus nagylelkűségét a kliensek hűségükkel és a patrónus méltóságának, dicsőségének nyilvános megvallásával viszonyozzák (vö. például Jn 8,49; 17,6).²⁰ A másik főnév, a ὁπρ, amit kegyelemnek fordítunk, szeretet, jóság, gyöngédség, hűség, irgalmasság jelentést is hordoz. Fordítása a Lxx-ban többnyire az ἔλεος (irgalom, könyörület). Mégis, az újszövetségi χάρις mögött úgy tűnik, nemcsak a ἡ áll, hanem a ὁπρ szeretettili oda-fordulása, mely a bűnössel szemben sem szűnik meg (vö. 2Sám 7,15). Amint azt Kiv 34,6, majd ennek nyomán Szám 14,18 is kiemeli, JHWH bővelkedik, telve van ezzel a szeretettel (vö. még például Zsolt 86,5; 103,8; Jón 4,2). Az ὁπρ jelentésárnyalatai: hűség, megbízhatóság, *igazság*. Az utóbbi a kimondott szó, az ítélet vagy tanúság, vagy egy vallási értelmű ismeret igazsága éppúgy lehet, mint valaki megbízhatósága, hűsége.²¹

A negyedik evangéliumban az *igazság* melléknévi megfelelői (ἀληθής, ἀληθινός) jelzői többek között Istennek, aki a Fiút a világba küldte (Jn 3,33; 7,28; 8,26; 17,3). Igaz Jézus ítélete és tanúsága (Jn 7,18; 8,14–16), ahogy igaz Keresztelő Jánosnak és annak a tanúsága, „aki látta mindezeket” (Jn 5,32; 10,41; 19,35; 21,24). Továbbá igazak azok, akik „igazságban és Lélekben imádják” az Atyát (Jn 4,23–24).

De mi az igazság (ἀλήθεια) a főnevet leggyakrabban használó negyedik evangéliumban?²² Mindenekelőtt maga Jézus (Jn 14,6), aki az Atyához vezető úttal és élettal azonosítja önmagát (vö. még Jn 11,25). Róla, az Igazságról szól János igaz tanúságtétele (Jn 5,33), amint az igazság Lelke és a „benne maradó” tanítványok is róla tesznek majd tanúságot (Jn 15,26–27), ők, akik nélküle semmit nem tehetnek (Jn 15,5). Különösen intenzív a főnév jelenléte a Sátoros ünnep keretébe illeszkedő 8. fejezetben. A benne hívő zsidókhoz intézett beszédben az Igazság ismeretéből fakadó szabadságról tanít Jézus. Alapvetésként egy feltételt fogalmaz meg: „ha szavamban maradtok” (Jn 8,31). Majd pedig a feltétel három következményéről beszél: ezáltal lesznek *igazán* Jézus *tanítványai*, ezáltal ismerhetik meg az *igazságot*, és végül az igazság megismer-

²⁰ BRUCE J. MALINA – RICHARD L. ROHRBAUGH: *Social-Science Commentary on the Gospel of John*, Fortress Press, Minneapolis, 1998, 33–34; 117–119.

²¹ Vö. FRANCESCO SCERBO: *Dizionario ebraico e caldaico*, Fiorentina, Firenze, 1912, 15; 91–92. C. LESLIE MITTON: Grace, in Leander E. Keck et al. (eds.): *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 2., Abingdon, Nashville, 1996²¹, 463–468. Vö. még [2020. 10. 23.] <https://www.sefaria.org/Exodus.34.6?lang=bi&with=all&lang2=en>.

²² Az ἀλήθεια főnév inkább a páli levelek szókészletéhez tartozik (44-szer jelenik meg). A szinoptikus evangéliumok és az Apostolok Cselekedetei alig-alig használják (összesen 10-szer), azonban a jánosi corpusban jellemző a használata (39-szer találkozunk vele).

rése által *szabaddá* lesznek. E tanítás befogadásának hiányából fakad a Jézus ellen irányuló gyilkos szándék (Jn 8,37). Kemény szavakkal fordul hozzájuk: az atyák hagyományához való viszonyukat szembeállítja a Fiú által képviselt, Istentől hallott igazsággal, és kijelenti képtelenségüket annak befogadására (Jn 8,38–43.45–46). Ez pedig Istennel vélt kapcsolatuk cáfolata (Jn 8,47). Később, búcsúbeszédében az igazság néhány részletét világítja meg (Jn 16,5–15): Jézus el kell, hogy hagyja ezt a világot, visszatér az Atyához, mert ez a visszatérés a feltétele annak, hogy eljöjjön az igazság Lelke (vö. Jn 20,22), aki „elvezet a teljes igazságra”. A Lélek majd a tanítványokban él, őket élteni, Jézus tetteinek és szavainak értelmét feltárja (Jn 6,63; 7,39; 14,15–18.26; 15,26). Akik felülről, Istenből, Lélekből születnek (vö. Jn 1,13; 3,5), azokat az Atya adta a világból a Fiúnak. Őket az Atya és a Fiú megszentelik igazságban (Jn 17,6.15–19). Ők úgy lesznek a világban a Fiú küldöttei, ahogyan ő az Atya küldötte volt. Az igazság cselekvőiként Istenben, Istennel együtt cselekszenek (Jn 3,21). Ők azok, akik az Atya Fiútól tapasztalt, irgalmas, baráttá avató szeretetét élik tovább a világban (Jn 3,16–17; 15,12–17.20; 20,23; 21,15–19).²³

5. KEGYELEM KEGYELEMRE

Jn 1,17 χάρις ἀντὶ χάριτος fordulata talányos, mivel az ἀντὶ előljárószó szembenállást, helyettesítést és célhatározói értelmet egyaránt kifejezhet. A Törvény – mint fentebb a Mózes említő részletekben is láttuk – a negyedik evangélium szemléletében kiváló adomány, így a kutatók többségének véleményét osztom, miszerint a fordulat a Mózes által adott Törvényt Isten kegyének, jóindulata ajándékának tekinti (vö. *Ant.* VII, 38). Azonban még nagyobb kegyelem az, ami Jézus által „lett” (ἐγένετο): kegyelem az ő teljességből.²⁴ Mózes tekintélye nem kisebbedett, és a Törvény nem vesztette értékét, ám a kinyilatkoztatásban betöltött szerepük más, mint az Atya egyszülöttének a szerepe: a Mózes

²³ A φιλέω és ἀγαπάω negyedik evangéliumi tartalmához, az Istent dicsőítő halált is vállalni kész tanítványi élet témájához lásd SZATMÁRI GYÖRGYI: „Aki ebből eszik...”, i. m., 16–18.

²⁴ Nem veti el az ἀντὶ fokozást vagy a helyettesítés, felcserélést jelentő értelmét sem, ám előnyben részesíti az egyházatyáknál gyakran megjelenő értelmezést Brown: az új szövetség kegyelmére utal, mely felváltja a sínai szövetségben feltárt kegyelmet. RAYMOND E. BROWN: *Giovanni. Commento al Vangelo spirituale*, Cittadella, Assisi, 1979³, 22–23. Vö. JO-ANNA A. BRANT: *John*, Baker Academic, Grand Rapids, 2011, 35–36. BOLYKI JÁNOS: „*Igaz tanúvallomás*”. *Kommentár János evangéliumához*, Osiris, Budapest, 2001, 77. FARKASFALVY DÉNES: *Testté vált Szó*, 1. rész, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1986, 56–57.

által adott Törvény és az írások tanúságot tesznek Jézusról. A negyedik evangélium szemléletében épp ezzel érik el legteljesebb tekintélyüket (Jn 5,43–47; 19,28–30), mi több, csak Jézus személye felől érthetők meg igazán (vö. Jn 2,22; 20,9).²⁵

A Prológus kegyelemről szóló szakaszának kiinduló versében (Jn 1,14) a megtestesülés, vagyis Jézus hústesttel bíró, valós emberségének állítása összefonódik a benne szemlélhető istenség kijelentésével. Jézus identitását e kettő egyidejűleg határozza meg. A Jn 1,1 és Jn 1,14 feszültségében a „sátrat vert közöttünk” (ἐσκήνωσεν – Jn 1,14b) megfogalmazás nemcsak a testiben, halandóban megjelenő istenség köztünk való jelenlétét állítja. Megalapozza az evangélium azon állásfoglalását, miszerint Jézus megdicsőülése testi, fizikai létezésén keresztül valósul meg: felemeltetése egyidejűleg nyilvánítja ki halandó emberségét és istenségét, hogy ő az „aki van” (vö. Jn 8,28). A kereszt nemcsak az Atya iránti engedelmességének, hanem istenségének igazolása is (vö. Jn 3,14–15).²⁶ Isten dicsősége, Isten méltósága és az őt lényegileg jellemző kegyelem és igazság Jézusban szemlélhető lett a világban, mert személyében Isten jelent meg. Isten a testi, személyben megvalósuló önközlés által szól a teremtet világhoz. Ez a világba ereszkedés nemcsak szemlélhetővé teszi, hanem megvalósítja a kegyelmet és igazságot: világban való jelenléte – leereszkedése – „lelkivé alakítja a világot”.²⁷ Azok, akik ezt a jelenlétet felismerik, azok újjáteremtve ebben a világban, de nem ebből a világból vannak (Jn 17,14–18; vö. Jn 1,13; 3,3–15).

A σκηνώω ige (Jn 1,14) és a jánosi *Logosz* háttérét keresve számos közelítéssel találkozunk a kommentároknak. Lehet a mennyekben sátorozó, ám a földön megjelent, megszemélyesített Bölcsességre gondolnunk (vö. Sir 24,4.8: κατασκήνωω, σκηνή), amelyet Bár 4,1 a Törvénnyel azonosít.²⁸ Vagy a szövetség sátorát, Isten trónját idézi, mely a történeti könyvekben Isten Izrael körében való jelenlétének kifejezése lesz (vö. például Szám 35,34; Józs 22,19; 1Krón 23,25). Isten jelenlétének kifejezéseként a héber יָרַח (sátorozik, lakást vesz, lakik) ige alanya eltérő lehet. Van, amikor maga JHWH az, aki Izrael körében lakik (például Kiv 29,46; Zsolt 74,2), máskor neve (például Jer 7,12; Neh 1,9), dicsősége (például Zsolt 85,10), vagy épp a Szentély (például Zsolt

²⁵ GIUSEPPE SEGALLA: *Il quarto vangelo come storia*, Dehoniane, Bologna, 2012, 49–55.

²⁶ MEREDITH J. C. WARREN: *My Flesh Is Meat Indeed. A Nonsacramental Reading of John 6:51–58*, Fortress Press, Minneapolis, 2015, 23–28; 59–61.

²⁷ Uo. 36–38.

²⁸ Így például CRAIG S. KEENER: i. m., 350–363.

78,60) az ige alanya. Ez a jelenlét a kivonuláshagyományban mint Isten szemlélt, „felhőben megjelenő dicsősége” jut kifejezésre (Kiv 16,10). A kép azután egybefonódik a szent sátorral, amelyet szerepének megfelelően „betöltött JHWH dicsősége” (Kiv 40,34), ahogyan később a Templomot (1Kir 6,13), mely azután Dávid fiának vétke miatt leromboltatott (2Kir 24,4; 25,8–12). Az előzőhöz képest jelentéktelennek tűnő (Agg 2,3) Második Szentélyre vonatkozóan Aggeus csak ígéretként fogalmazza meg, hogy betölti majd Isten dicsősége, amikor „minden nép kincse odaáramlik” (Agg 2,7–9).²⁹ Targumi szakaszokban a *Shekina* a Jelenlét, a Név jelenlétének, dicsőségének Istentől választott helye. Olyan kifejezés, amely gyakran együtt szerepel az Igével (*Memra*, illetve *Dibbera/Dibbura*) és a dicsóséggel, vagy épp egymást helyettesítő kifejezések.³⁰ Az Ige adott körülmények között az Istentől szóló beszédet jelenti. Helyenként, ahol a maszoréta szöveg (TM) Istentől antropomorf módon szól, a targumok Isten transzcendenciáját óvva a Tetragrammatont (JHWH) a JHWH Igéje fordulattal helyettesítik (például *Tg.Neof.* Kiv 34,35: „Kinyilvánult az Úr Igéje.”; *Tg.Iz.* 63,5: „Gyönyörűségem Igéjével támogattam őket.”). Ugyanakkor a tarnszcendens Isten a teremtett világgal, emberiséggel, választott népével kapcsolatba lép: a targumokban JHWH Igéje leírja, közli azt, aki Isten és mindazt, amit tesz. Az Isten Igéje a targumi szakaszokban olykor Isten nevének megfelelője, amit kinyilvánít népének (*Tg.Neof.* Szám 6,27; vö. Jn 17,6–7.13–14.16–19). RONNING kiemel néhány analógiát a targumi Ige és a negyedik evangélium Igéje, Isten Fia között: mindkettő Isten szavait mondja, mindkettő kapcsolatot kezdeményez Isten népével, és mindkettő Isten akaratát viszi véghez a világban.³¹ Míg azonban a targumokban az Ige körülírása Istennek, metonímia Isten nevére, addig a negyedik evangélium targumi szemlélettől eltérő újdonsága Jézus mint testté (σὰρξ) lett Ige lényegi istenségének állítása. A negyedik evangélium célja, hogy Jézust, az Igét Izrael Isteneivel, JHWH-val azonosítsa, hogy felismertesse, ő az, aki „van”.³²

²⁹ RUDOLPH SCHNACKENBURG: *Il vangelo di Giovanni*, Vol. 1., Paideia, Brescia, 1973, 340–341. JOHN RONNING: *The Jewish Targums and John's Logos Theology*, Baker Academic, Grand Rapids, 2010, 46–50.

³⁰ DALE MOODY, Shekinah, in George Arthur Buttrick et al. (eds.): *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 4., Abingdon Press, Nashville, 1996²¹, 317–319.

³¹ JOHN RONNING: i. m., 9–19.

³² Uo. 20–21; 42–43.

6. KEGYELEM A TELJESSÉGBŐL

Térjünk vissza ahhoz a jellemzéshez, amellyel Jézus vitapartnereit írja le: ők Isten hangját soha nem hallották, arcát soha nem látták (Jn 5,37). Szemrehányása mögött JHWH, „a vőlegény kérő hangja”³³ hallatszik a sínai szövetségekötés nagy elbeszéléséből (Kiv 19–24): „ha majd hallgattok szavamra [...] tulajdonommá lesztek” (Kiv 19,4). A szövetség menyegzőjét a nép egyhangú ígérete pecsételi meg: „megtesszük mindazt, amit JHWH mondott” (Kiv 19,8; 24,3.7). JHWH megígéri, hogy „harmadnapra lejön (יָרֵד)” (Kiv 19,9.16). A szövetségi elbeszélés keretében Isten tíz ígéje ennek a „házassági” kapcsolatnak a kereteit fekteti le. Érdekes adalékkal szolgálhat ugyanazon szövetség kapcsán a Mózes közvetítői tekintélyét legitimáló MTörv 5,23–28, illetve annak targuma (*Tg. Neof.* MTörv 5,23–28), melyben a már említett változtatással nem JHWH, hanem „JHWH Igéje mutatta meg dicsőségét”. Jn 5,45–47 kritikája így még élesebb. A deuteronomiumi szakasz szerint azt kéri, hogy Mózes legyen a közvetítő, mert „micsoda mindaz, ami test, hogy hallhassa az élő Isten szavát” (MTörv 5,26). Ígéretet tesznek, hogy ha Mózes közvetíthet, megteszik mindazt, amit általa JHWH mond, s ígéretük minden nemzedékre vonatkozik. Mózesnek, a küldöttnek kell megtanítania őket a parancsok iránti engedelmisségre (MTörv 5,31), vagyis az ő tanítványai lesznek. Az epizódot az istenszeretet nagy parancsa követi (MTörv 6,1–3). Jézus kritikus megnyilatkozása szerint (Jn 5,37–38) vádlói megszegték atyáik ígéretét, mert nem hisznek annak, akit Isten küldött, és Mózes szava iránt bizalmatlannak bizonyulnak (vö. Jn 5,46). Nem érvényes rájuk a szabadulás bizalma (Kiv 14,31), amit a *Tg. Onq.* Kiv 14,31 Isten Igéje és szolgálja, Mózes iránti bizalomnak nevez.³⁴

„Mózes tanítványai” a Sátoros ünnepen így érvelnek: „Mi tudjuk, hogy Mózeshez szólt az Isten, ezt pedig nem tudjuk, honnan van.” (Jn 9,29) A sínai szövetség összefüggésében olvashatunk arról (Kiv 25,22; Szám 7,89), hogy valahányszor Mózes bement a szövetség sátrába, hallotta JHWH hangját, amint hozzá szólt, vele beszélt a „kegyelem helyéről” (כַּפֶּרֶת).³⁵ Mózes, a közvetítő és JHWH „beszélgetése” a nép hűtlensége ellenére sem ér véget (Kiv 33,20.23). JHWH jeleket fog tenni, hogy a nép lássa félelmetes, tiszteletre méltó tetteit

³³ Uo. 157.

³⁴ Uo. 157–161.

³⁵ A szövetség ládájának tetejét borító, két kerub között elhelyezett aranylemezzel van szó. Az engesztelés napján ezt hintette meg hétszer a főpap az áldozat vérével a kiengesztelődés jeleként JHWH és népe között. Vö. Kiv 25,17–21; 37,6–9; Lev 16,15–19.

(Kiv 34,10). Mózes pedig elmondta mindazt, amit JHWH parancsolt neki, a szövetség tíz igéjét (Kiv 34,27–28.32.35). JHWH úgy beszélt Mózesrel, ahogy az ember a barátjával szokott (Kiv 33,11): olyan felek találkozása, akik néven szólítják, ismerik egymást (Kiv 33,12.17.19; 34,5).

„Mi tudjuk, hogy Mózeshez szólt az Isten, ezt pedig nem tudjuk, honnan van.” (Jn 9,29) Az evangélium egészét átszövi a kérdés, hogy honnan való Jézus.³⁶ A kérdés megválaszolása összefügg azzal, hogy ki ő és mi az a kegyelem és igazság, ami általa lett. Ez a kérdés az első tanítványok kérdése (Jn 1,38) és ez munkál a Jézust sirató Magdalai Máriában (Jn 20,2.13.15). Jézus válasza a tanítványoknak: „gyertek és látni fogjátok” (Jn 1,38–39). A még *igazán* nem ismert mester meghívása a „nála lét” tapasztalatában, a találkozásban a megismerés felé vezeti követőit. Bár vitapartnerei ismerik az írásokat, de róla, akiről Mózes és a Próféták tanúskodnak (Jn 1,45), és személyében Istenről övéi szerezhetnek tapasztalatot: ismeri őket és ők ismerik őt (Jn 10,4). „Jöjj és lásd!” – hívja később a követővé lett Fülöp Natanaelt (Jn 1,46) ugyanazon felkiáltás kíséretében, amellyel korábban András adta tudtul a hírt testvérének, Simon Péternek: „Megtaláltuk!” (Jn 1,41.45). Az evangélium végén a Feltámadott felismert jelenlétét hirdeti Magdalai Mária és a tanítványok: „Láttuk az Urat.” (Jn 20,18.20.25). Látja őt a Sátoros ünnepen meggyógyított vak (Jn 9,37). Ha az evangéliumi *χαρίς* mögött a lehajló, ajándékozó *ἵνα* mellett a *τοῦτο* bűnössel szemben is szeretetteli kegyelmét is feltételezzük, akkor a látás, a bűn, ítélet és kegyelem összefüggését segíthet felfedezni a vak meggyógyításának története. Jézus szól az ítéletről mint világba jövele okáról: hogy akik nem látnak, lássanak (Jn 9,39; vö. 12,47–48). Ítélete a világ felett felemeltetésében nyilvánul ki (Jn 12,31–33). Ebben táruul fel az Atya kegyelmének ajándéka, szeretete a világ iránt (Jn 3,16–17). Az a szeretet, amely az Atya Fiú iránti szeretete (Jn 3,35; 15,9; 17,23), és amely belép a világ gyűlölete közé (Jn 11,5.7–8), hogy szeressen (Jn 15,9). A testté „lett” Ige által Isten kegyelme és igazsága megjelent, „lett” a világban.

7. ZÁRSZÓ – A JEGYAJÁNDÉKRÓL

Mózes elmondta mindazt, amit JHWH parancsolt neki, a szövetség tíz igéjét (Kiv 34,27–28.32.35). Jézus – a testet öltött Ige – elmondja mindazt, amit az Atya parancsolt (Jn 12,49–50): az örök életben részesítő parancsot, mert

³⁶ Részletesebben lásd SZATMÁRI GYÖRGYI: Dicsőség mint teremtő kapcsolat, i. m., 4–6.

az Atya akarata az, hogy „mindaz, aki látja a Fiút és hisz benne, örök élete legyen” (Jn 6,39–40; vö. Jn 1,13). Jézus világba jövetelének oka és célja ez az akarat (Jn 6,37–38). Istenben akarat és szeretet egy. Istenben az Atya és a Fiú egy (Jn 10,30). A „kegyelem a teljességből” kijelentése annak, hogy Jézus maradéktalanul osztozik Isten dicsőségében (vö. Jn 17,1–2).³⁷ Jézus megismerteti övéivel a Nevet és megőrzi őket az Atya nevében, majd az Atyát kéri erre (Jn 17,6.11–14). Akik *tulajdonukká lettek*, vagyis részeseivé az Atya és a Fiú egységének (Jn 17,10), a Fiú Atyához visszatérése után a gyűlölködő világban maradnak (Jn 17,15–18) a Lélektől megajándékozott tanúiként Isten kegyelmének és igazságának (Jn 3,33–35).

Mózes látni vágyta, de nem láthatta Isten arcát (Kiv 33,13.20). Fülöp látni vágyta az Atyát (Jn 14,8). Kérésére válaszul Jézus Isten látását kínálja fel: „aki engem látott, az Atyát látta [...] én az Atyában vagyok és az Atya énbennem” (Jn 14,9–11). A testté lett Ige jelei által, jellé lett életével szólítja az embert (Jn 20,31), egyedülálló módon nyilatkoztatja ki Istent, hogy Isten életében részesítsen (Jn 1,1–4; vö. 17,24). Mózes látni akarja JHWH dicsőségét, s azt kéri, hogy JHWH közöttük legyen. JHWH szeretettel, kegyelemmel és a hűség igazságával teli dicsőségének tanúja, de JHWH arcát nem láthatja. A kánai menyegző harmadnapján Jézus kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai, akik látták a „jelek kezdetét”, hittek benne (Jn 2,1.11). Ezen a menyegzőn Jézus anyja a szövetség újra megpecsételésére szólít: „tegyétek meg mindazt, amit mond” (Jn 2,5). Jézus nemcsak úgy beszél tanítványaival, ahogy az ember a barátjával szokott, hanem barátainak mondja azokat, akik a szeretet új parancsát a testté lett Ige szavaként hallották és önátadó életében szemlélték (Jn 15,12–17). Az egyszülött Fiú a sajátjához hasonló szeretetre hívja övéit egymás iránt (Jn 15,12–17). A végsőig való szeretet engedelmisségében lesznek Jézus tanítványai (Jn 10,18; 13,34–35; 14,15). Olyan szeretetben, amely kölcsönösségében az Atya és a Fiú kapcsolatának megismerőjévé, a kinyilatkoztatás befogadóává (Jn 14,21.31), Jézus barátjává formál (Jn 15,10–17). Ennek a parancsnak a megtartásából a menyegző többé el nem vehető öröme fakad (Jn 3,29; 15,11; vö. 16,22), mely az Atyával egy Fiú öröme, aki kész szembenézni a világ gyűlöletével és a halállal (Jn 17,13), hogy megismerje a világ a szeretetet (vö. Jn 17,21–26). Isten a testet öltött Igében kimondta a Völegény ígéretét, a Fiú végsőig való szeretetének (vö. Jn 13,1) önátadásában felkínálta a jegyajándékot.

³⁷ JO-ANN A. BRANT: i. m., 36.

A szeretet emberi döntések, kudarcok és sikerek, háborúk és megbékélések, viszályok és kiengesztelődések, emberi igazságtalanságok és bűnbevallások, rejtőzködő háritások és a felelősségvállalás kísérte történetében, az emberiség történelmében Isten ember iránti szerelméből fakadó, megújítani vágyó szava, hűségének és irgalmának örökre szóló ígérete (Zsolt 136,1) Jézusban személyes, testet öltött, áldozattá válni kész Ige lett. Ebben a testté válásban tárul fel az Isten odaadottságának határtalan, szeretetteljes kegyelme, igazságossága, hűsége: „Az isteni kegyelem korábban ismeretlen dimenziója a megtestesült Jézusban történetileg kinyilvánult a földön.”³⁸ A preegzisztens, világba jött Ige, az egyszülött Fiúisten, aki egyedül látta az Atyát, maga a személlyé lett kinyilatkoztatás.³⁹ Jelenléte a világban a kegyelem teljességéből ajándékoz. Az Ige, aki az Atyánál volt megtestesülése előtt, és aki ismét az Atyánál van, elküldetett mint Isten Fia, hogy minket Isten gyermekeivé tegyen (Jn 1,13). Kinyilatkoztatta az addig láthatatlan Istent (Jn 1,18), aki Lélek (Jn 4,24) és a Fiúval egy Atya (Jn 10,30; 14). Testi életével, az Atya akaratának engedelmes, szabad önátadásával (Jn 10,17–18), az igazság Lelkének (Jn 14,17; 15,26; 16,13) és az élet Kenyerének (Jn 6,54–57) ajándékozásával feltárta Isten titkát és azt, hogy világban való jelenléte mit jelent az ember számára: a hallatlanul új, bensővé lett kapcsolatot, hogy Isten nem csak közöttünk, hanem bennünk éljen, s mi őbenne.

³⁸ JAN G. VAN DER WATT: i. m., 331.

³⁹ GIUSEPPE SEGALLA: i. m., 51.